

'Halkların Baharı'

Lütfen gazeteleri çok dikkatle oku –şimdi okunmaya değerler ... Bu Devrim, yeryüzünün şeklini değiştirecek –değiştirmeli, değiştirmek zorunda!– Yaşasın Cumhuriyet!

Şair Georg Weerth'den annesine, 11 Mart 1848¹

Doğrudur; ne yazık ki şimdikinden daha genç ve zengin olsaydım, bugün Amerika'ya göç ederdim. Ödleklikten değil, –çünkü bu devir, şahsıma, benim ona verebileceğim zarardan çok daha azını verebilir–, ama Shakespeare'in ifadesiyle, gökleri tutmuş ahlaki kokuşmuşluktan gna geldiği için.

Şair Joseph von Eichendorff'dan bir muhabire, 1 Ağustos 1849²

I

1848 başlarında ünlü Fransız siyaset düşünürü Alexis de Tocqueville, Meclis'te ayağa kalkarak, çoğu Avrupalının da paylaştığı şu duyguları dile getirdi: "Bir yanardağın üzerinde uyuyoruz ... Yerin bir kez daha titrediğini görmüyor musunuz? Bir devrim rüzgârı esiyor; ufuktan fırtına geliyor." O sırada iki Alman sürgün, otuzundaki Karl Marx ile yirmi sekizindeki Friedrich Engels, birkaç hafta önce Alman Komünist Birliği'nden aldıkları talimat uyarınca taslağını hazırladıkları ve 24 Şubat 1848'de Londra'da *Komünist Parti Manifestosu* adıyla imzasız olarak (Almanca) yayımlanan (İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Flamanca ve Danca olarak da yayımlanacak*) programda, Tocqueville'in meslektaşlarını kendisine karşı uyardığı proleter devrimin ilkelerini açıklıyorlardı. Bu kâhinlerin umutlarının ve korkularının gerçekleşmesine haftalar, *Manifesto*'ya bakarsak saatler vardı. Fransız monarşisi ayaklanmayla yıkılmış, Cumhuriyet ilan edilmiş ve Avrupa devrimi başlamıştı.

* 1870'lerde yeniden yayımlanuncaya kadar küçük Alman devrimci çevreleri dışında önemli bir siyasi yankı uyandırmamakla birlikte, aynı yıl, Lehçe ve İsveççe olarak da yayımlandı.

Modern dünyanın tarihinde bundan çok daha büyük ve kesinlikle çok daha başarılı yığınla devrim olmuştur; ancak hiçbirisi, sınırları, ülkeleri, hatta okyanusları aşan bir orman yangını gibi bu denli hızla ve alabildiğine yayılmamıştır. Avrupa devrimlerinin doğal merkezi ve ateşleyicisi konumundaki Fransa'da (Bakınız: *Devrim Çağı*, 6. Bölüm) 24 Şubat günü Cumhuriyet ilan edildi. Devrim, 2 Mart'ta Güneybatı Almanya'ya, 6 Mart'ta Bavyera'ya, 11 Mart'ta Berlin'e, 13 Mart'ta Viyana'ya ve hemen ardından Macaristan'a, 18 Mart'ta Milano'ya, dolayısıyla (Sicilya müstemlekesinde çoktandır bağımsız bir ayaklanmanın baş gösterdiği) İtalya'ya sıçradı. O zamanlar *birilerinin* (Rothschild Bankası'nın) elindeki en hızlı haberleşme servisi, Paris'ten Viyana'ya beş günden önce haber taşıyamıyordu. Bugün on devletin* topraklarının bulunduğu Avrupa'nın bir bölgesinde, hiçbir hükümet birkaç haftadan fazla dayanamıyordu (Bunun, başka yerlerde ve ülkelerde yarattığı etkileri saymaya ise gerek bile yoktur). Öte yandan 1848, doğrudan etkisi Pernambuco'da (Brezilya) 1848 ayaklanmasında ve birkaç yıl sonra Kolombiya'da hissedilebilecek dünya çapında olma potansiyeli taşıyan ilk devrimdi. Bir anlamda, asilerin bundan böyle hayalini kuracakları ve çok nadir anlarda, örneğin büyük savaşlardan sonra gerçekleşebileceğini düşündükleri bir 'dünya devrimi' paradigması sunmaktaydı. Aslında bu tür kıta Avrupası ya da dünya ölçeğinde kendiliğinden ortaya çıkan patlamalar, son derece nadir vakalardır. Avrupa'da 1848, kıtanın hem 'gelişmiş' hem de geri kalmış bölgelerini etkisi altına almış tek olaydır. Hem son derece yaygındı, hem de bu tür devrimler arasında en az başarılı olanıydı. Patlak verişinden sonraki altı ay içerisinde yenileceği ayan beyan ortadaydı ve on sekiz ay içinde alaşağı ettiği rejimler, biri dışında yeniden kuruldu; tek istisna olan Fransa Cumhuriyeti de, varlığını borçlu olduğu ayaklanma ile arasına olabilecek en fazla mesafeyi koydu.

Bu nedenle, 1848 devrimlerinin bu kitabın içeriğiyle garip bir ilişkisi vardır. Bu devrimler olmasaydı ve yeniden tekrarlanabileceklerinden korkulmasaydı, Avrupa tarihinin sonraki yirmi beş yılda izleyeceği seyir son derece farklı olurdu. 1848, "Avrupa dönüşmeyi başaramadığından, bir dönüm noktası" olmaktan çok uzaktı. Avrupa'nın yapamadığı şey, devrimci bir tarzda dönüşmekti. Bu olmadığından, devrim yılı, ana opera değil, bir tür üvertür; tıpkı mimari tarzından ötürü karşı tarafta neyle karşılaşacağımızı tam olarak bilemediğimiz bir geçit olarak kaldı.

* Fransa, Batı Almanya, Doğu Almanya, Avusturya, İtalya, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya'nın bir bölümü, Yugoslavya ve Romanya. Devrimin, Belçika'da, İsviçre'de ve Danimarka'da da ciddi siyasi etkiler yarattığı söylenebilir.

II

Devrim, Avrupa kıtasının çevresinde değilse bile büyük ana çekirdeğinde zafer kazandı. Bu bölge, devrimden belli bir dereceye kadar doğrudan etkilenmiş, tarihleri bakımından birbirinden çok uzak ya da yalıtık (örneğin İberik Yarımadası, İsveç ve Yunanistan gibi) ülkeleri; devrimci kuşağın, siyasi bakımdan yıkıcı toplumsal tabakalarına sahip olamayacak kadar geri (örneğin Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu gibi) ülkeleri; ama, aynı zamanda çoktan endüstrileşmiş, siyaset oyununun zaten farklı kurallara göre oynandığı İngiltere ve Belçika gibi ülkeleri içermektedir.* Yine, özünde Fransa'dan, Alman Konfederasyonu'ndan, Güneydoğu Avrupa'ya ve İtalya'ya dek uzanan Avusturya İmparatorluğu'ndan oluşan bu devrimci kuşak; Calabria ve Transilvanya gibi geri ve farklı, Ren bölgesi ve Saksonya kadar gelişmiş, Prusya kadar okuryazar, Sicilya kadar cahil, Kiel ile Palermo ve Perpignan ile Bükreş kadar birbirinden uzak bölgeleri içerecek kadar çokturlüydü. Çoğu, kabaca mutlak monark ya da prens denebilecek kimseler tarafından yönetilmekteydi; fakat Fransa çoktandır anayasal ve gerçekten burjuva bir krallıktı. Aslında 1847'nin sonunda yaşanan kısa bir iç savaşla devrim yılını başlatan, kıtanın tek önemli cumhuriyeti olan İsveç Konfederasyonu'ydu. Devrimden etkilenen ülkelerin büyüklükleri (otuz beş milyonluk Fransa'dan, Orta Almanya'nın birkaç bin kişilik gülünç prensliklerine dek), statüleri (dünyayı ayakta tutan bağımsız büyük devletlerden, yabancı yönetimi altındaki eyaletlere, uydulara kadar) ve yapıları da (merkezi ve tek biçimli olanından, gevşek yapıli topluluklara dek) birbirlerinden farklıydı.

Her şeyden önce, tarih –toplumsal ve ekonomik yapı– ve siyasi yaşam, devrimci kuşağı, uçlarında ortak hemen hiçbir özelliğın bulunmadığı iki kısma ayırmıştı. Taşrağların kentliler, küçük kasabaların büyük kentler üzerindeki esaslı ve evrensel sayılabilecek hakimiyeti dışında (kent nüfusunun, özellikle de büyük kentlerin siyasi yaşamda kıyas kabul etmez bir önemleri olduğundan, gözden kaçırılmış bir olguydu bu), bu iki kısmın toplumsal yapıları da tamamen farklıydı.** Batıda köylüler yasal açıdan özgürdü ve büyük malikâneler görece önemsizdi; doğunun büyük bölü-

* Yine, Rus ve Avusturyalı yöneticileri, köylülüğü (devrimci) *gentrye* karşı seferber etmeyi başaramasaydı devrime katılacağı kesin olan, 1796'dan sonra Rusya, Avusturya ve Prusya arasında bölüşülmüş Polonya örneği vardır. Aşağıda 27. sayfaya bakınız.

** Ren bölgesinden Alman 'ön parlamentosu'na gelen delegelerin kırk beşi büyük kentleri, yirmi dördü küçük kasabaları ve yalnızca onu, nüfusun %73'ünün yaşadığı kırsal kesimi temsil etmekteydi.³

mündeyse köylüler hâlâ serftiler ve toprak mülkiyeti büyük ölçüde soylu toprak lordlarının elinde toplanmıştı (10. Bölüme bakınız). Bazıları, en azından harcama konusunda kendilerini toprak sahibi soylulukla rekabet etmeye hazır bir üst tabakaya (*haute bourgeoisie*) ait hissetse de, batıda 'orta sınıf'; yerli bankerler, tüccarlar, kapitalist girişimciler, 'serbest meslek' sahipleri ve (aralarında profesörlerin de yer aldığı) üst düzey memurlar anlamına gelmekteydi. Kentli tabakanın doğudaki muadilini, (Almanlar ve Yahudiler gibi) büyük oranda yerli halktan ayrı ve herhalükârda sayıları çok daha az olan ulusal gruplar oluşturmaktaydı. 'Orta sınıf'ın gerçek muadiliyse, belli bölgelerde şaşırtıcı büyüklüklere varan bir tabaka oluşturan eğitilmiş ve ya da iş kafasına sahip taşra beyleri ve küçük soylulardı (Bakınız: *Devrim Çağı*, 1., 10., 16. Bölümler). Kuzeyde Prusya'dan güneyde Ortakuzey İtalya'ya dek uzanan, bir anlamda devrim alanının çekirdeğini oluşturan orta kuşak, görece 'gelişmiş' ve geri kalmış bölgelerin özelliklerini çeşitli biçimlerde birleştirmekteydi.

Devrimci kuşak, siyasal bakımdan da aynı biçimde çokturlüydü. Fransa bir yana konursa, devletlerin yalnızca siyasal ve toplumsal içeriği değil, ama tam da onların biçimi ya da varlığıydı söz konusu olan. Almanlar, değişen büyüklükteki ve nitelikteki sayısız Alman prensliğinden bir 'Almanya' kurmaya çalışıyorlardı (Üniter mi, yoksa federal mi olacaktı). İtalyanlar da aynı şekilde, Avusturya Şansolyesi Metternich'in aşağılayıcı ama yanlış da sayılmayacak bir ifadeyle "sadece coğrafi bir deyim" olarak tarif ettiği şeyi birleşik bir İtalya'ya dönüştürmeye uğraşıyorlardı. Gerek Almanlar, gerekse İtalyanlar, milliyetçilerin o yanlı görüşüyle, Alman ya da İtalyan olmayan, çoğu zaman da kendilerini öyle hissetmemiş halkları (örneğin Çekleri) tasarılarına dahil ettiler. Almanlar, İtalyanlar, aslına bakılırsa Fransa dışında devrime katılmış bütün ulusal hareketler, Almanya ile İtalya'nın içlerine dek uzanan ve Çekler, Macarlar, Polonyalıların önemli bir bölümü, Romenler, Yugoslavlar ve diğer Slav halkları bünyesinde bulunduran Habsburg hanedanının büyük çokuluslu imparatorluğu karşısında duraksadılar. Aralarından bazıları, en azından siyasi sözcüleri, Habsburg İmparatorluğu'nu, Almanlar ya da Macarlar gibi bazı yayılmacı milliyetçilikler tarafından yutulmaktan daha az sevimsiz bir çözüm olarak gördü. Çeklerin sözcüsü profesör Palacky'nin şöyle söylediği rivayet edilir: "Şayet Avusturya diye bir şey zaten varolmadıysa, onu icat etmek gerekebilir." O nedenle, devrimci kuşağın her yanında siyasi yaşam, aynı anda çok katlı bir boyut sergilemekteydi.

Radikallerin çözümü basitti: Fransız Devrimi'nin denenmiş ilkelerine göre, bütün kralların ve prenslerin yıkıntıları üzerinde, Fransız modeline

göre hazırlanmış üç renkli bayraklar altında üniter, merkezi, demokratik bir Alman, İtalyan, Macar ya da herhangi bir ülke cumhuriyetinin kurulması (Bakınız: *Devrim Çağı*, 6. Bölüm). Öte yandan ılımlılar, özünde toplumsal devrimden farklı görmedikleri demokrasiden duydukları korku nedeniyle karmaşık hesaplar içersinde debeleniyorlardı. Kitlelerin henüz prensleri silip süpürmedikleri yerlerde, toplumsal düzenin altını oymak üzere cesaretlendirilmeleri akıllıca olmazdı; böyle bir temizliğin yapıldığı yerlerdeyse, kitleleri 1848'in simgesi olan barikatları sökmek üzere sokağa yollamakta hiçbir beis yoktu. Dolayısıyla sorun, devrimin felç ettiği, ama tahtından edemediği prenslerin bu hayırlı davayı desteklemeye ikna edilebilmelerinde yatıyordu. Tam anlamıyla federal ve liberal bir Almanya ya da İtalya, hangi anayasal formüle göre ve kimlerin himayesi altında oluşturulacaktı? Prusya Krallığı'nı ve Avusturya İmparatorluğu'nu kapsayabilirler miydi (Bu, -tanımı gereği farklı türden 'büyük almanlar' olan radikal demokratlarla karıştırılmaması gereken- ılımlıların kafasındaki 'büyük almanya' idi), yoksa Avusturya'yı dışarda bırakan 'küçük bir almanya' mı olmalıydı? Aynı biçimde, Habsburg İmparatorluğu'ndaki ılımlılar da, ancak İmparatorluğun 1918'de yıkılmasıyla sona erecek, federal ve çokuluslu anayasalar tasarlama oyununa girdiler. Devrimci eylemin ya da savaşın istila ettiği yerlerde, bu tür anayasal inceliklerle geçirilecek fazla zaman yoktu. Almanya'nın büyük bölümünde olduğu gibi, böyle bir durumla karşılaşmadığı yerlerdeyse, ortalık bu tür spekülasyonlardan geçilmiyordu. Buralarda ılımlı liberallerin büyük bölümü meslek sahiplerinden ve devlet görevlilerinden oluştuğu için -Frankfurt Meclisi'ndeki vekillerin %68'i memur, %12'si 'serbest meslek' üyesiydi-, bu kısa ömürlü parlamentodaki müzakereler tek sözcükle boş bir zekâ yarıştırmasına dönüşmüştü.

Dolayısıyla, 1848 devrimlerinin, devlet, halk ve bölge açısından ayrıntılı bir incelemesinin yapılması gerekmektedir. Ancak bizim bunu yapacak yerimiz yok. Yine de, bu devrimlerin ortak yanlarının, neredeyse aynı anda meydana gelmiş olmaktan; yazgılarının iç içe geçmiş olmasından; ortak bir ruha ve biçime, garip bir romantik-ütopyacı iklime ve benzer bir belagata (Fransa bunun için *garante-huitard* sözcüğünü bulmuştu) sahip olmaktan ibaret kalmadığı belirtilmelidir. Hiçbir tarihçi, bu devrimi şu görüntülerinden tanımakta zorlanmayacaktır: Sakallı militanlar; sarkık boyun bağları; geniş kenarlı, üç renkli şapkalar; her köşe başına kurulmuş barikatlar; özgürleşme, yoğun bir umut ve iyimser bir kafa karışıklığının ilk duyguları. O, 'halkların baharı'ydı; ama bahar gibi geçmedi. Şimdi bu devrimlerin ortak özelliklerine kısaca bakalım.

İlk adımda hepsi de başarılı oldu, ama sonra hızla ve çoğu yerde toptan yenildiler. İlk birkaç ay içerisinde devrimci kuşakta yer alan yönetimlerin tümü temize havale edildi ya da iktidar edemeyecek hale getirildi. Neredeyse hiçbir direniş göstermeden düştüler ya da geri adım attılar. Ancak devrim (Viyana'da, Macaristan'da ve İtalya'da [devrimci] hareket, karşı saldırıya geçme yeteneğini bir ölçüde korumuşsa da), görece kısa bir zamanda neredeyse her yerde; Nisan sonunda Fransa'da; yaz boyunca da devrimci Avrupa'nın geri kalan bölgelerinde inisiyatifini yitirdi. Fransa'da muhafazakâr canlanmanın ilk belirtisi, nisan ayında yapılan seçimlerde kendini gösterdi. Genel oyla yapılan bu seçimlerde (monarşi yanlıları azınlıkta kalmış olsalar da) muhafazakârların büyük çoğunluğu, tamamen kentli düşünen solun henüz nasıl sesleneceğini bilemediği, tutucu olmaktan ziyade siyasi deneyimden yoksun bir köylülüğün oylarıyla Paris'e gönderildi (Gerçekten, -Fransa'nın ilerideki siyasi yaşamını inceleyenlerin bildiği gibi- 1849'da Fransa taşrasında 'cumhuriyetçi' ve solcu bölgeler yok değildi ve 1851'de Cumhuriyet'in kaldırılmasına karşı en sert direniş de buralardan -örneğin Provence'tan- gelecekti). İkinci belirti de, Haziran ayaklanmasında yenilen Parisli devrimci işçilerin uğradığı bozgun ve tecrit oldu (29. sayfaya bakınız).

Mayısta imparatorun kaçmasıyla manevra özgürlüğü artan Habsburg ordusunun, yeniden toparlanarak haziranda Prag'ta patlak veren -Çek olsun Alman olsun ılımlı orta sınıflardan da destek gören- radikal bir ayaklanmayı bastırmasına göz yumulması, Orta Avrupa için dönüm noktası oldu. Böylelikle İmparatorluğun ekonomik çekirdeğini oluşturan Bohemya yeniden fethedildi; Habsburg, kısa bir süre sonra Kuzey İtalya'nın da denetimini yeniden eline geçirdi. Tuna prensliklerindeki geç kalmış ve kısa ömürlü olmuş devrimse, Rusların ve Türklerin müdahalesiyle bastırıldı.

Eski rejimler, aynı yılın yaz ayları ile son günleri arasında Almanya'da ve Avusturya'da iktidarı yeniden ellerine geçirdiler (Ekim ayında, giderek devrimcileşmekte olan Viyana'yı dört bin kişinin canı pahasına silah zoruyla ele geçirmeleri gerekmişti). Bunun ardından Prusya kralı, otoritesini hiçbir güçlkle karşılaşmadan asi Berlinlilere yeniden kabul ettirecek cesareti topladı ve Alman parlamentosunu ya da daha ziyade ümitvar bahar günlerinde seçilmiş anayasal meclisi ve daha radikal Prusyalılarla öteki meclisleri kendi tartışmalarıyla (dağılmayı bekler halde) başbaşa bırakarak, (güneybatıdaki belli bir muhalefetin varlığı dışında) Almanya'nın geri kalanını süratle hizaya soktu. Kış geldiğinde, devrimin elinde yalnızca iki bölge kalmıştı: İtalya'nın bazı bölgeleri ile Macaristan. 1849

baharında daha ılımlı bir devrimci eylem uyanışının ardından, aynı yılın ortalarında buraları da yeniden fethedildiler.

Macarların ve Venediklilerin ağustos 1849'da silahları bırakmaları üzerine, devrim de son nefesini verdi. Tek istisnayı oluşturan Fransa dışında, bütün eski yöneticiler –Habsburg İmparatorluğu'nda olduğu gibi, bazı durumlarda eskisinden daha büyük bir güçle– iktidara yeniden geldiler ve devrimciler sürgüne gönderilerek dağıtıldılar. Yine tek istisna olan Fransa dışında, 1848 baharının bütün siyasal ve toplumsal düşleri, neredeyse bütün kurumsal değişiklikler, çok geçmeden tümüyle silindi; hatta Fransa'da bile Cumhuriyet ancak iki buçuk yıl daha yaşayabildi. Geri döndürülmesi mümkün olmayan yalnızca bir tek değişiklik gerçekleşmişti: Habsburg İmparatorluğu'nda serfliğin kaldırılması.* Önemli olmakla birlikte bir tek bu kazanım dışında, Avrupa'nın modern tarihinde 1848, vaatlerin en büyüğünü, toprak olarak en geniş alanı ve en dolaysız ilk başarıyı, en mutlak ve hızlı başarısızlıkla bir araya getiren bir devrim olarak boy göstermektedir. Bir anlamda 1840'ların diğer bir kitle görünüşünü, İngiltere'deki Chartist hareketi andırmaktadır. Bu hareket belli amaçlarına nihai olarak ulaşmıştı, ama devrimle ya da devrimci bir bağlamla değil. Büyük emellerini hiç kaybetmemişti, ama bu emelleri sırtlayan ve daha ileriye götüren hareketler, 1848'in hareketlerinden tamamen farklıydı. O yılın, dünya tarihinde en kalıcı ve anlamlı etkiyi bırakmış olan belgesinin *Komünist Manifesto* olması raslantı değildir.

Bütün bu devrimlerde, başarısızlıklarını büyük oranda açıklayan ortak bir yan vardı. Onlar, bir olgu olarak çalışan yoksulların toplumsal devrimleriydi ya da öyle olmaları umuluyordu. O nedenle yoksullar, en az eski rejimi destekleyenlere olduğu kadar, arkalarından iktidara ittikleri ılımlı liberallere –hatta bazı radikal politikacılara– karşı da savaştılar. İleride birleşik İtalya'nın mimarı olacak Piedmont Kontu Cavour, daha birkaç yıl önce bu zayıflığa parmak basmıştı (1846):

“Toplumsal düzen gerçekten bir tehditle karşılaşmaya, dayandığı büyük ilkelere ciddi tehlikelere maruz kalmaya görsün; kanımız odur ki muhafazakâr parti saflarına ilk katılanlar, en kararlı muhalifler, en coşkulu cumhuriyetçiler olacaktır.”⁴

* Genel konuşursak, Almanya'da bağımlılığın bazı izleri 1848'de kaldırılmış olmakla birlikte, batının geri kalanında ve (Prusya dahil) Orta Avrupa'da köylülük üzerindeki senyörlük haklarının ve serfliğin kaldırılması, Fransız Devrimi sırasında ve Napoleon döneminde (1789–1815) gerçekleşmişti. Rusya ve Romanya'da serflik 1860'lara kadar devam etti (10. Bölüme bakınız).

İmdi, devrimi yapanlar hiç tartışmasız çalışan yoksullardı. Kent bari-
katlarında onlar öldü: Berlin'de, Marttaki ayaklanmada verilen üç yüz
kurbanın arasında eğitimli sınıflardan yalnızca on beş, zanaatkârlardan
otuz kişi bulunmaktaydı; Milano'da 350 ölü arasında öğrenci, beyaz yakalı
işçi ya da toprak lordu sayısı on ikiyi geçmiyordu.⁵ Onlara, gösterileri
devrime dönüştürme gücünü veren şey aç olmalarıydı. Güneybatı Alman-
ya, genel olarak hatırlandığından çok daha fazla köylü ayaklanmasına
tanık olmakla birlikte, devrimin yayıldığı batı bölgelerinin taşrası görece
sakindi; fakat, kırsal ayaklanmasından duyulan korku, köylülerin büyük
malikâneleri aralarında bölüşmek üzere bayraklar ve davullarla kendi-
liğinden yürüyüşe geçtiği Güney İtalya gibi bölgelerde hayal gücüne gerek
bırakmayacak kadar gerçek olmakla birlikte, başka yerlerde gerçeğin yeri-
ni alacak denli amansızdı. Ama, yalnızca korku bile toprak sahiplerinin
kafasını fevkalade meşgul etmeye yetmişti. Şair S. Petöfi (1823-49) önder-
liğinde muazzam bir serf ayaklanmasının başlayacağı şayiasından dehşete
kapılan (ezici oranda toprak beylerinin temsil edildiği meclis olan) Macar
Kurultayı; imparatorluk hükümetinin, Galiciya'da serfliği, Çek toprakla-
rında zorunlu emeği ve diğer feodal yükümlülükleri bir fermanla kaldırarak,
devrimcileri kırdaki dayanaklarından koparmaya çalışmasından
sadece birkaç gün önce, 15 mart gibi erken bir tarihte derhal serfliği
kaldırdı. 'Toplumsal düzen'in tehlikede olduğuna kuşku yoktu.

Oysa bu tehlike, her yerde aynı oranda vahim değildi. Köylüler, özel-
likle de kendilerini sömüren toprak lordlarının ya da tüccarların ve tefeci-
lerin başka bir milliyetten (Polonya, Macar ya da Alman) olduğu yerlerde,
muhafazakâr hükümetler tarafından satın alınabiliyordu ve alınmıştı.
Ren bölgesinin emin adımlarla yükselen işadamları dahil Alman orta
sınıflarının, ne yakın gelecekte proleter bir komünizmin ortaya çıkacak
olmasından, ne de hatta komünist matbaacı Stefan Born'un oldukça
önemli bir çalışan sınıf hareketi örgütlediği Berlin ile (Marx'ın karargâhını
kurduğu) Cologne dışında hemen hiçbir netice vermemiş proletaryanın
gücünden kaygılanmaları olasıdır. Ancak, 1840'ların Avrupalı orta sınıf-
ları, gelecekte toplumsal sorunlarının alacağı şekli nasıl Lancashire'in
yağmurunda ve dumanında gördülerse, aynı biçimde, devrimlerin büyük
habercisi ve ihracatçısı Paris barikatlarının arkasında da geleceklerinin
diğer bir yüzünü gördüklerini düşünüyorlardı. Nitekim Şubat devrimi,
'proletarya'nın gerçekleştirdiği bilinçli bir toplumsal devrimden başka
bir şey değildi. Amacı, sadece herhangi bir cumhuriyet değil, 'demokratik
ve toplumsal bir cumhuriyet' kurmaktı. Önderleri, sosyalist ve komünistti.
Geçici hükümette gerçek bir işçi, Albert diye bilinen bir makinist yer

alıyordu. Cumhuriyetin bayrağının, üç renkli bayrak mı, yoksa toplumsal ayaklanmanın kızıl pankartı mı olacağı, birkaç gün belirsiz kaldı.

1840'ların ılımlı muhalefeti, ulusal özerklik ya da bağımsızlık sorunlarının söz konusu olduğu yerler dışında, devrimi istemediği gibi, bunun için ciddi bir çaba da göstermemiştir. Hatta ulusal sorun konusunda bile görüşmelerde bulunmayı ve diplomasiyi zıtlasmaya yeğlemişlerdi. Hiç kuşkusuz daha fazlası ellerinden gelebilecekken, tersine, çarınki gibi en aptal ve en öz güvenli mutlakçılıklar dışında herkesin er geç vermek zorunda kalacağı ödümlerle ya da bu gibi konularda tayin edici olan 'büyük devletler' oligarşisinin er geç kabul edebileceği uluslararası değişikliklerle yetinmeye hazır dılar. Yoksulların ve ya da Paris örneğinin zoruyla devrime giren ılımlılar, doğal olarak bu beklenmedik elverişli durumdan en fazla avantajı sağlamaya çalıştılar. Ne var ki, son tahlilde (aslında en başından beri) eski rejimlerden çok kendi sollarından gelecek tehlikeden kaygı duymaktaydılar. Paris'te barikatların kurulduğu andan itibaren bütün ılımlı liberaller (Cavour'un gözlemlediği gibi bunlar radikallerin oldukça önemli bir oranını oluşturuyordu), potansiyel muhafazakâr oldular. İlimli görüş hızla taraf değiştirdiğinde ya da safları terk ettiğinde, radikal demokratlar arasında uzlaşmazları oluşturan işçiler de tek başlarına kaldılar; ya da çok daha kötüsü, eskinin ılımlı, şimdinin muhafazakâr güçlerinin eski rejimlerle kurduğu bir birlikle (Fransızların dediği gibi 'düzen partisi'yle) karşı karşıya geldiler. 1848, sonunda tayin edici zıtlaşmanın, eski rejimlerle 'ilerlemenin birleşmiş güçleri' arasında değil, 'düzen' ile 'toplumsal devrim' arasında olduğu ortaya çıktığı için yenildi. En hayati zıtlaşmayı, Şubat Paris'i değil, ayaklanma sırasında hileyle yalnız bırakılan işçilerin yenildikleri ve katliama uğradıkları Haziran Paris'i oluşturdu. Savaş tılar ve postu pahalıya sattılar. Sokak çatışmalarında, üçte ikisi hükümet cenahından olmak üzere yaklaşık 1500 kişi öldü. On iki bin kişi tutuklanırken (çoğu Cezayir'deki çalışma kamplarına gönderilmişti) yaklaşık üç bin kişinin teslim olduktan sonra boğazlanması, zenginlerin yoksullara duyduğu nefretin azgınlığını göstermesi açısından karakteristiktir.^{6*}

O nedenle, devrim itkisini, radikallerin halk hareketiyle yeterli bağlara sahip olduğu ve ılımlıların ileriye itecek denli güçlü olduğu ya da ılımlıların bunu kendi başlarına yapabildiği yerlerde koruyabildi ancak. Bunun gerçekleşme olasılığının en fazla olduğu yerler, kitlelerin sürekli seferber kılınmasını gerektiren bir gaye olarak ulusal özgürlüğün en yaşamsal ko-

* Paris'teki Şubat Devrimi, 370 cana mal olmuştu.

nyu oluşturduğu ülkelerdi. Devrimin İtalya ve hepsinden önce Macaristan'da bunca uzun sürmesinin nedeni buydu.*

İtalya'da, Milano ayaklanmasından sonra (dikkate değer zihinsel çekinceler beslemelerine karşın) küçük prenslikleri kendisine katan Avusturya karşıtı Piedmont kralının arkasında toplanan ılımlılar, bir yandan omuzlarının üzerinden cumhuriyetçileri ve toplumsal devrimi kollayarak, zalime karşı mücadeleyi devraldılar. İtalyan devletlerinin askeri zayıflığı, Piedmont'un tereddütleri ve belki de hepsinden öte (cumhuriyetçi davayı destekleyeceğine inanılan) Fransa'nın yardıma çağrılmaması yüzünden, yeniden toparlanan Avusturya ordusu önünde temmuzda Custoza'da yenildiler (Geçerken şu da belirtilebilir: Siyasi açıdan hiçbir yararı olmayan yanılmaz içgüdüleriyle büyük Cumhuriyetçi G. Mazzini (1805–72), Fransa'nın çağrılmasına karşı çıkmıştı). Bu yenilgi, ılımlıların itibarını sarstı ve ulusal kurtuluşun önderliği, ağustos boyunca çeşitli İtalyan devletlerinde iktidarı ele geçiren ve sonunda 1849 başında bir Roma cumhuriyeti kuran (ki bu olay, Mazzini'ye bol bol belagatta bulunma fırsatı vermişti) radikallere geçti (Duyarlı bir dava vekili olan Daniele Manin'in [1804–57] yönetimi altındaki Venedik, çoktan bağımsız bir cumhuriyet olmuş ve 1849 ağustosunun sonlarında –hatta Macarlardan bile sonra– Avusturyalılar tarafından kaçınılmaz bir biçimde yeniden alınincaya kadar beladan uzak kalmıştı). Radikaller, askeri bakımdan Avusturya'nın dengi değillerdi; 1849'da Piedmont'a yeniden savaş ilan ettirmeleri üzerine Avusturyalılar mart ayında kolayca Novara'ya girdiler. Üstelik Avusturyalıları sürüp İtalya'yı birleştirmekte daha kararlı olmalarına karşın, ılımlıların toplumsal devrime karşı beslediği korkuyu genelde onlar da paylaşıyordu. Sıradan insan için onca çabalamasına karşın, Mazzini bile ilgisini tinsel meselelerle sınırlamayı yeğledi, sosyalizmden nefret etti ve özel mülkiyete herhangi bir şekilde karışılmasına karşı çıktı. Bu nedenle, baştan başarısız olan İtalyan devrimi aslında uzatmaları oynadı. Haziran başında Roma'yı yeniden fetheden, artık devrimci olmayan Fransa'nın ordusunun da devrimi bastırınlar arasında yer alması ironiktir. Roma seferi, yarım adada Avusturya'ya karşı

* Fransa'da ulusal birlik ve bağımsızlık gibi bir sorun yoktu. Alman milliyetçiliğinin ana meselesi, çok sayıda ayrı devletin birleşmesiydi, ama bunu engelleyen şey yabancı tahakkümü değil, –partikülarist kazanılmış haklarını yanı sıra– Alman olarak görülen iki büyük devletin, Prusya ile Avusturya'nın tutumundan kaynaklanıyordu. Slav milli emelleriye, ilk etapta Almanlar ve Macarlar gibi 'devrimci' ulusların emelleriyle çatışmaktaydı ve bu yüzden doğrudan karşı devrimi desteklemedikleri durumlarda sessiz kaldılar. Hatta Çek solu bile Habsburg İmparatorluğu'nu, ulusal bir Almanya içersinde yutulmaya karşı bir hami gibi görüyordu. Polonyalılarınsa bu devrimde önemli bir rolleri olmadı.

Fransa'nın diplomatik etkisini yeniden üstün kılmak için yapılmış bir girişimdi. Aynı zamanda, devrimden sonra kurulan rejimin desteklerine bel bağladığı Katolikler arasında Fransa'ya itibar kazandırmak gibi de beklenmedik bir avantaja olmuştur.

İtalya'dan farklı olarak Macaristan, etkili bir anayasayla, göz ardı edilemeyecek düzeyde bir özerklikle ve egemen bir devletin (bağımsızlık dışında) sahip olabileceği özelliklerden pek çoğunu içinde barındırmakla, şöyle ya da böyle birleşik bir siyasi varlığa zaten sahipti (Aziz Stephen'in Tacının Toprakları). Zayıflığı şuradaydı: Bu geniş ve büyük oranda tarımsal olan bölgeyi yöneten Macar aristokrasisi, yalnızca bu büyük ovanın Macar köylülerine değil, (önemli bir azınlık oluşturan Almanları saymazsak) %60'a yakını Hırvat, Sırp, Slovak, Romen ve Ukraynalı olan bir nüfusa da hükmediyordu. Bu köylü halklar, serfleri özgürleştiren bir devrime soğuk bakmamakla birlikte, siyasal sözcülerinin, o zamana dek belli biçimlerde özerk kalmış sınırdaki bölgelerin merkezi ve üniter bir Macar devletine dahil edilmesiyle ve vahşi bir Macarlaştırma politikasıyla ters düşmeleri gibi, kendileri de, Macarlardan ulusal açıdan farklı oldukları halde onlara ayrıcalıklar tanımaya yanaşmamaları yüzünden radikallerle (hatta Budapeşteli radikallerle) ters düşmüşlerdi. Viyana'daki saray, malum emperyalist 'böl ve yönet' düsturuna uygun olarak Macar olmayan halklara destek verdi. Devrimci Viyana'ya ve devrimci Macaristan'a saldıran, Yugoslav milliyetçiliğinin öncüsü Gaj'in dostu olan Baron Jellacic'in yönetimindeki bir Hırvat ordusu olacaktı.

Buna karşın devrim, Macaristan'ın kabaca bugünkü sınırları içinde, hem ulusal hem de toplumsal nedenlerle halktan (Macarlardan) gördüğü kitle desteğini yitirmedi. Köylüler, kendilerine özgürlüğü imparatorun değil, devrimci Macar Kurultayı'nın verdiğini düşünüyordular. Bu bölge, (ünlü eşkiya Sandor Rózsza'nın yıllar boyu sürdürdüğü) kır gerillasına benzer bir şeyin varolduğu Avrupa'nın tek bölgesiydi. Devrim patlak verdiğinde, uzlaşmacı ya da ılımlı kodamanların üst meclisi ile radikal taşra beyleri ve dava vekillerinin egemen olduğu bir alt meclisten oluşan Kurultay, protestoların yerine eylemi geçirmek zorunda kalmıştı. 1848'in uluslararası üne sahip devrimci siması haline gelecek olan yetenekli bir dava vekili, gazeteci ve hatip Louis Kossuth'un (1802-94) önderliği altında, bunu yapması hiç zor olmadı. Viyana'nın gönülsüzce yetki verdiği ılımlularla radikallerden oluşan koalisyonun yönetimindeki Macaristan, en azından Habsburglar onu yeniden ele geçirecek duruma gelinceye kadar, pratik amaçlarla kurulmuş özerk bir reform devletiydi. Custozza savaşından sonra bunun böyle olduğunu kendileri de gördüler; Macaris-

tan'ın reformcu Mart yasalarını yok sayarak ülkeyi istila eden Habsburglar, Macarları teslim olmak ya da radikalleşmek arasında bir seçimle karşı karşıya bıraktılar. Bunun sonucunda, Kossuth'un yönetimi altında Macaristan, (gerçi cumhuriyet resmen ilan edilmedi ama) Nisan 1849'da İmparatoru azlederek bütün gemileri yaktı. Halk desteği ve Görgei'nin generalliği, Macarların, Avusturya ordusuna karşı yapabileceklerinden daha fazlasını yapmalarına olanak tanıdı. Çaresiz kalan Viyana, reaksiyonun nihai silahı olan Rus güçlerini çağırınca yenildiler ancak. Bu olay belirleyici oldu. 13 ağustosta Macar ordusundan geri kalanlar da –Avusturyalı değil, Rus komutana– teslim oldular. 1848 devrimleri arasında yalnızca Macar devrimi, iç çatışmalar ve zayıflık nedeniyle değil de, ezici bir askeri fetih karşısında düşmüştür ya da görüntü en azından öyledir. Diğer bütün devrimler yıkıldıktan sonra Macaristan'ın da böyle bir fetihten kurtulma şansı elbette sıfırdı.

Bu genel çöküşün (*débaçle*) başka bir seçeneği var mıydı? Bu sorunun yanıtı, neredeyse kesinlikle 'hayır'dır. Devrime katılan başlıca toplumsal gruplardan burjuvazi, gördüğümüz gibi, mülkiyet tehlikeye düştüğünde programını sonuna dek uygulamak yerine düzeni yeğlediğini gösterdi. İlimli liberallerle muhafazakârlar, 'kızıl' devrim karşısında birleştiler. Fransa'nın 'kodamanları', yani ülkenin siyasi işlerini çekip çeviren saygıdeğer, nüfuz sahibi, zengin aileler; Bourboncular, Orléancılar, hatta cumhuriyetçiler arasındaki kan davasına son vererek, yeni doğan 'düzen partisi' aracılığıyla ulusal bir sınıf bilincine ulaştılar. Eski bir ilimli liberal muhalif olan İçişleri Bakanı Alexander Bach (1806–67) ile Trieste limanının gelişmesinde kilit isim olan gemiciliğin ve ticaretin patronu K. von Brück (1798–1860), yeniden kurulan Habsburg monarşisinin kilit simaları olacaktı. Prusya'nın burjuva liberalizmi adına konuşan Renli bankerler ve girişimciler, sınırlı bir anayasal monarşiyi yeğleyebilecekken, demokratik oydan her fırsatta uzak duran yeniden kurulan Prusya'nın payandaları olmakta bir beis görmediler. Bunun karşılığında, yeniden kurulan muhafazakâr rejimler de, hiçbir siyasi tehdit içermediği sürece işadamlarının ekonomik, yasal, hatta kültürel liberalliklerine ödünler vermeye tümüyle hazır dılar. İleride göreceğimiz gibi, reaksiyoner bir nitelik taşıyan 1850'ler, ekonomik açıdan sistemli bir liberalleşme dönemi olacaktır. O nedenle, 1848–9'da ilimli liberaller, Batı Avrupa'da iki önemli keşifte bulundular: Devrim tehlikeliydi ve [devrimlerin] temel (özellikle ekonomik) talepleri, devrimsiz bir biçimde karşılanabilmeliydi. Böylelikle burjuvazi, devrimci bir güç olmaktan çıktı.

Radikal alt orta sınıfların, hoşnutsuz zanaatkârlardan, küçük esnaftan, hatta bilhassa genç ve marjinal entelektüel sözcülere ve önderlere sahip

tarımcılardan meydana gelen büyük bölümü, önemli bir devrimci güç olmakla beraber, çok ender olarak siyasi bir alternatif oluşturdular. Genelde demokratik solda yer aldılar. Alman solu yeni seçimler yapılmasını istiyordu; çünkü (o zamanlar, reaksiyoner güçler tarafından yeniden fet-hedilmiş olan büyük kentlerden yoksun olmalarına karşın) 1848 sonları ve 1849 başlarında pek çok bölgede radikalliklerinin bir güç olduğunu anlamışlardı. Fransa'daysa radikal demokratlar, 1849'da monarşi yanlı-larının 3 milyon, ılımlıların 800.000 oyuna karşılık 2 milyon oy aldılar. Gerçi, yalnızca Viyana'da gerçek savaş birliklerini öğrencilerin 'Akademik Birlik'i oluşturmuştu, ama yine de eylemciler aydınların arasından çıktı. Buna rağmen 1848'e 'aydınların devrimi' demek, yanıltıcı olur. Orta taba-kanın büyük bölümünü, okumuş ve yazılı söze vakıf (gazeteci, öğretmen, memur, her türden diplomalı) kimselerin oluşturduğu görece geri kalmış ülkelerde (ki 1848 devrimi de büyük oranda böyleydi) patlak veren diğer devrimlerin çoğunda görülenden daha fazla bir ağırlıkları ve önemleri yoktu. Ama, elbette aydınların önemi de yadsınamaz; Macaristan'da Petöfi, Almanya'da Herwegh ve (Marx'ın *Neue Rheinische Zeitung*'unun editör kurulunda yer alan) Freiligrath gibi şairler; Fransa'da Victor Hugo ve tutarlı ılımlı Lamartine; Almanya'da (esas olarak ılımlı kanatta yer alan) çok sayıda akademisyen; * Prusya'da C.G. Jacoby (1804-51) ile Avusturya'da Adolf Fischhof (1816-93) gibi tıp adamları; Fransa'da F.V. Raspail (1794-1878) gibi bilim adamları; ve o zamanlar en ünlüsü Kossuth olan, ama ileride Marx'ın en zorlusuna olacağı yığınla gazeteci ve köşe yazarı.

Bu insanların, bireysel olarak tayin edici rolleri oldu; ama, belli bir tabakanın üyeleri ya da radikal küçük burjuvazinin sözcüleri olarak durum hiç de böyle değildi. Bir yandan zanaat ustalarının ve benzerlerinin geleneksel yaşam tarzlarını tehdit eden laik bunalım, öte yandan geçici ekonomik çöküntü ona özel bir keskinlik kazandırmış olsa da, "kendilerine, şu anda bürokrasinin yerine getirdiği bir dizi görevi ve yerel mülki-yeti denetleme olanağı verecek demokratik bir yerel yönetimin yanı sıra, kendilerinin ve müttefikleri köylülerin çoğunluğu elde etmelerini sağla-yacak anayasal ya da cumhuriyetçi demokratik bir devlet kurulması"⁷ talebinde ifadesini bulan 'küçük adamlar'ın radikalizmi yeterince geçmişti. Aydınların radikalliklerinin kökleri fazla derinde değildi. Yeni burjuva toplumunun, daha önce görülmedik sayılara ulaşmalarına neden olduğu ve özelemleriyle karşılaştırıldığında son derece mütevazı ölçüde ödüllendir-diği eğitilmiş kesimler için 1848'den önce gerekli statüye sahip yeteri kadar

* Her ne kadar hükümetlerin kuşkulu nazarlarına hedef olsalar da, Fransız öğretmenler Temmuz Monarşisi sırasında sessiz kalmışlardı ve 1848'de 'düzen'in arkasında yer aldıkları görüldü.

makam ihdas edememesine dayanmaktaydı büyük oranda (İleride bu durumun geçici olduğu ortaya çıkacaktı). Peki, 1848'in bütün bu radikal öğrencilerine müreffeh 1850'lerde ve 1860'larda ne oldu? Kıta Avrupası'nda şu son derece tanıdık yaşamöyküsü kalıbını yarattılar: Burjuvazinin erkek çocukları, 'uslanmadan önce' siyasal ve cinsel gençlik kurtlarını dökmüşlerdi. Ayrıca, eski soyluluğun ricat etmesiyle ve işadama-burjuvazinin kendini para kazanmaya kaptırmasıyla, özellikle skolastik niteliklere sahip kişilerin önündeki alan gittikçe büyüdüğünden, mebzul miktarda uslanma olanağı bulunmaktaydı. 1842'de Fransız lise profesörlerinin %10'u hâlâ 'soylu' saflarından geliyordu, oysa 1877'de bu rakam sifıra indi. 1868'de Fransa'da orta öğretim mezunlarının (*bacheliers*) sayısı, 1830'lardakinden pek fazla değildi, fakat bunların büyük bölümü, bankacılık, ticaret ve gazetecilik ve 1870'den sonra da politikacılık mesleğine girebileceklerdi.⁸

Öte yandan, kızıl devrim karşısında demokrat-radikal olanlar bile retoriğe çekilme eğilimi gösterdiler; 'halk'a duydukları sahici yakınlık ile mülkiyet ve para konusundaki görüşleri arasında bölündüler. Ancak, liberal burjuvaziden farklı olarak taraf değiştirmediler. Yalnızca, asla çok sağa olmamak üzere, bir savrulma yaşadılar.

Çalışan yoksullara gelince; siyasal bir seçenek oluşturacak örgütlenmeden, olgunluktan, önderlikten, belki de hepsinden önce tarihsel konjonktürden yoksundular. Toplumsal devrim olasılığının gerçek ve tehlikeli görünmesini sağlayacak kadar güçlü, ama düşmanlarının gözünü korkutmaktan fazlasını yapamayacak kadar zayıftılar. Güçlerinin etkisi oranlıydı: Siyasal açıdan en hassas noktada yer alan, büyük kentlerdeki, özellikle başkentlerdeki aç kitlelerde yoğunlaşmıştı. Bu durum, temel zayıflıklarını; ilk etapta sayısal yetersizliklerini -zaten ülke nüfusunun mütevazı bir azınlığının yaşamakta olduğu kentlerde bile her zaman çoğunlukta değillerdi-, ikinci olarak da siyasi ve ideolojik toyluklarını gizlemekteydi. Aralarında siyasal açıdan en bilinçli ve eylemci tabakayı, (çağdaş İngiltere'deki anlamında, makineleşmemiş işliklerde çalışan vasıflı el işçilerini, ustaları ve zanaatkârları ifade eden bir terimi kullanırsak) endüstri öncesi zanaatkârlar oluşturmaktaydı. Jakoben-Baldırıçıplak Fransa'daki toplumsal devrimci, hatta sosyalist ve komünist ideolojiler altında toplanmış olan bu insanların kitle olarak hedefleri, Berlin'de komünist matbaacı Stefan Born'un Almanya'da keşfettiği hedeflerden bariz şekilde daha ılımlıydı. Kentlerdeki yoksullar ve vasıfsızlar ile (İngiltere dışında) endüstride ve madenlerde çalışan proletarya, o zamana kadar neredeyse hiçbir siyasi ideoloji geliştirememişti. Kuzey Fransa'nın

endüstri kuşağında bile cumhuriyetçilik, İkinci Cumhuriyet sona ermeden önce hemen hiçbir ilerleme kaydedemedi. 1848, Lille'in ve Roubaix'in yalnızca ekonomik sorunlarla ilgilendiklerine; isyanlarını krallara ya da burjuvaziye değil, kendilerinden daha aç durumdaki Belçikalı göçmen emekçilere yönelttiklerine tanık oldu.

Jakoben, sosyalist ya da demokrat-cumhuriyetçi ideolojinin ya da - Viyana'da olduğu gibi- eylemci öğrencilerin etki alanına girdikleri yerlerde kentli plepler ya da daha ender olarak yeni proleterler, en azından gösterici niteliğiyle siyasal bir güç haline geldiler (Seçimlere katılmaları, Saksonya'daki veya İngiltere'deki gibi son derece radikalleşmiş, yoksul düşmüş kır emekçilerinden farklı olarak, o zamana kadar düşük ve güvenilmez bir nitelik arz etmekteydi). Almanya'da Marx'ın Komünist Birliği'nin aşırı solun ulusal bir ağ halinde birleşmesinin unsurlarını sağlama-sına karşılık, bunun, Paris dışında kalan Jakoben Fransa'da nadir bir durum olması paradoksaldır. Bu etki alanının dışında, çalışan yoksulların siyasal açıdan bir önemleri yoktu.

O zamana dek bir sınıf bilinci gösterememiş olmasına karşın, ne kadar genç ve toy da olsa 1848 'proletarya'sının toplumsal güç olma potansiyelini elbette azımsamamak gerekir. Gerçekten de, proletaryanın devrimci potansiyeli sonraki yıllarla karşılaştırıldığında bir bakıma daha büyüktü. Yoksulluğun bu demirden kuşağına ve 1848'den önceki bunalıma bakan pek az kimse, kapitalizmin yoksullara nezihi yaşam koşulları sağlayabileceğine, hatta hatta kapitalizmin sürebileceğine inanmaya cesaret edebilirdi. Çalışan yoksul kitleler, bağımsız ustalar ve küçük esnaf arasından yeni yeni doğmakta olan işçi sınıfının tam da bu gençliği ve zayıflığı, bu grubun arasında en cahil ve yalıtılmış durumda bulunan bu insanların yalnızca ekonomik taleplere yoğunlaşmalarını önlemekteydi. En saf haliyle toplumsal devrim dahil hiçbir devrimin onsuza olamayacağı *siyasi* talepler böyle bir durumda oluşturuldu. 1848'de halkın hedefi olan 'demokratik ve toplumsal cumhuriyet', hem toplumsal hem de siyasal bir hedefti. İşçi sınıfının deneyimi, yirminci yüzyıl başlarında Rusya'daki *sovyetler* gibi yeni ve güçlü unsurlar yaratmamış olsa da, en azından Fransa'da bu hedefe sendika pratiğine ve eylem birliğine dayanan yeni kurumsal unsurlar soktu.

Öte yandan örgütlenme, ideoloji ve önderlik, hazin bir gerilik sergiliyordu. En temel örgütlenme biçimi olan sendika bile, birkaç yüz, en iyi halde birkaç bin üyeye sınırlıydı. Hatta sendikacılığın vasıflı öncülerinin -Almanya'da matbaacıların, Fransa'da şapkacıların- oluşturduğu toplulukların ilk kez devrim sırasında boy göstermiş olmaları bile bunu anlamaya yeter. Örgütlü sosyalistlerin ve komünistlerin sayısı bundan

bile azdı: Birkaç düzine, bilemediniz birkaç yüz kişi. Ancak 1848, sosyalistlerin, daha büyük olasılıkla komünistlerin başından itibaren sahnenin önünde boy gösterdiği ilk devrimdi (Çünkü 1848'den önce sosyalizm, dayanışma ütopyaları kurmakla uğraşan büyük ölçüde siyasal olmayan bir hareketti). O, sadece Kossuth'un, A. Ledru-Rollin'in (1807-74) ve Mazzini'nin değil, Karl Marx'ın (1818-83), Louis Blanc'ın (1811-82) ve (bütün ömrünü hapisanede geçirmiş, ancak devrimler sırasında kısa süreli de olsa serbest kalmış sert devrimci) L.A. Blanqui'nin (1805-81), Bakunin'in, hatta Proudhon'un da yılıydı. Fakat sosyalizm, kapitalizmden farklı ve onun yıkıntıları üzerine kurulacak bir topluma özlem duyan öz bilince sahip bir çalışan sınıf için bir ad olmanın ötesinde taraftarlarına ne ifade ediyordu? Daha düşmanı bile açıklıkla tanınlanmamıştı. Bol bol 'çalışan sınıf'tan, hatta 'proletarya'dan söz ediliyordu, ama bizzat devrim sırasında 'kapitalizm'den söz eden yoktu.

Gerçekten de, çalışan sınıfın, hatta sosyalist bir çalışan sınıfın siyasal bakış açısı neydi? Karl Marx, proleter devrimin gündemde olduğuna inanmıyordu. Fransa'da bile "Paris proletaryası, *fikir* ve *ingelem* dışında, burjuva cumhuriyetinin ötesine geçmekten hâlâ acizdi." "Dolaysız, kabul edilmiş ihtiyaçları, içlerinde ne burjuvaziyi zorla alaşağı etme isteği uyandırıyor, ne de böyle bir göreve yetenekliydi." Elde edilebilecek en fazla şey, gelecekteki -burjuvazi ile proletarya arasındaki- mücadelenin gerçek doğasını açığa çıkartacak ve orta tabakalardan geriye kalanların "durumları katlanılmaz hale geldikçe ve burjuvaziyle çelişkileri keskinleştikçe" işçilerle birleşmelerine yol açacak bir burjuva cumhuriyeydi.⁹ Bu, ilk adımda demokratik bir cumhuriyet, ikinci adımda tamamlanmamış bir burjuva devriminden proletarya-halk devrimine geçiş ve son olarak proletarya diktatörlüğü ya da 1848'in hemen ertesinde iki büyük devrimin kesintisizliğini yansıtan (muhtemelen Blanqui'den türetilmiş) bir ifadeyle 'sürekli devrim'di. Ama 1917'deki Lenin'den farklı olarak Marx, 1848 yenilgisine kadar proleter devrimin yerine burjuva devrimini koymayı düşünmedi; daha sonra da (Engels'in ifade ettiği gibi, "devrimi yeni bir köylü savaşı baskısı ile desteklemek" dahil) Lenin'inkine benzer bir bakış açısını formüle ederken, buna uzun bir ömür biçmedi. Batı ve Orta Avrupa'da 1848'in ikinci baskısı olmayacaktı. Çalışan sınıf, Marx'ın da çok geçmeden kabul edeceği gibi, farklı bir yol izlemek zorunda kalacaktı.

Şu halde, 1848 devrimleri büyük bir dalga gibi kabardı ve ardında söylen ve vaat dışında pek az şey bırakarak söndü. İçinden yine burjuvazinin çıktığı burjuva devrimleri "olmaları gerekiyordu." Eski rejimlerin ihyasını önleyerek ya da geciktirerek ve Rus çarını uzak tutarak,

Fransa'nın önderliğinde birbirlerine güç verebilirlerdi. Fakat Fransız burjuvazisi, içeride toplumsal istikrarı, bir zamanların *la grande nation*'ı [büyük ulusu] olmanın ödül ve tehlikelerine yeğledi ve devrimin ılımlı önderleri de, Fransa'yı müdahale etmesi için çağırmakta benzer nedenlerle tereddüt ettiler. Belli örneklerde görüldüğü gibi, siyasal açıdan egemen bir devlete karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi vermek dışında onlara tutunum ve itki kazandıracak başka hiçbir toplumsal güç yoktu (Kaldı ki ulusal mücadeleler tecrit edildiklerinden ve eski devletlerin askeri güçlerine direnecek güçten yoksun olduklarından, ulusal bağımsızlık mücadelesinin bile başarı şansı bulunmuyordu). 1848'in büyük ve karakteristik simaları, Avrupa sahnesinde birkaç ay kahramanlık rolü oynayıp –on iki yıl sonra çok daha görkemli bir ana tanık olacak Garibaldi dışında– sonsuza dek ortadan kayboldular. Kossuth ve Mazzini, uzun yaşamlarını sürgünde tamamladılar; dolayısıyla, ulusal anıt mezarlarda kendilerine bir yer verilerek onurlandırılmakla birlikte, ülkelerinin özerklik kazanmasında ve birleşmesinde doğrudan hemen hiçbir katkıları olmadı. Ledru–Rollin ile Raspail, İkinci Cumhuriyet benzeri kutlu bir anı bir daha asla göremedi; Frankfurt parlamentosunun bu seçkin profesörleri, çalışmalarına ve öğrencilerine döndüler. Londra'nın sisli havasında büyük planlar yapan, hükümetler kuran 1850'lerin bu tutkulu sürgünlerinden geriye Marx ile Engels'in en yalnız ve gayri tipik eseri dışında hiçbir şey kalmadı.

Ne var ki, 1848 hiçbir sonuç vermeyen kısa bir tarihsel dönem değildi. Devrimcilerin amaçladığı türden, hatta siyasi rejimler, hukuklar ve kurumlar bağlamında kolayca tanımlanabilir türden olmasa da, yol açtığı değişiklikler yine de çok derindi. Geleneksel siyasete, en azından Batı Avrupa'da son verdi. Hiyerarşik olarak tabakalanmış toplumlara nezaret eden, tanrının atadığı ve geleneksel dinin onayladığı hanedanların yönetimini halklarının kabul ettiğine, hatta bundan hoşnut olduğuna inanan monarşilere; toplumsal ve ekonomik bakımdan üstün olanların ataerkil hakları ve ödevleri olduğu inancına son verdi. Hiçbir zaman devrimci biri olmamış şair Grillparzer'in, büyük olasılıkla Metternich hakkında şu ironik dizelerinde dile getirdiği gibi:

Burada yatıyor, unutulup gitmiş
Meşruiyet'in ünlü Donkişot'u.
Gerçekleri çarpıtmakta üstüne yoktu,
Kendi yalanlarına inanarak öldü;
Gençliğinde üçkağıtçı, yaşlılığında aptal
Gerçeği istese de tanıyamaz artık.¹⁰

Bundan böyle muhafazakârlığın güçleri olan ayrıcalık ve servet, kendini savunacak yeni yollar bulmak zorunda kalacaktı. Güney İtalya'nın kara cahil köylüleri bile, 1848'in büyük baharında, elli yıl önce olduğu gibi mutlakçılığın savunuculuğunu yapmaktan vazgeçtiler. Toprak işgallerine giriştiklerinde, hemen hiç 'anayasa' düşmanlığı yapmadılar.

Toplumsal düzenin savunucuları, halkın siyasetini öğrenmek zorundaydı. 1848 devrimlerinin yol açtığı en büyük yenilik buydu. Hatta en büyük reaksiyoner güç olan Prusya *junkerleri* bile, o yıl, (geleneksel hiyerarşiyle bağdaşmayan, kendi başına liberalizmle bağlantılı bir kavram olan) 'kamuoyu'nu etkileyebilecek bir gazeteye ihtiyaçları olduğunu farkettiler. 1848'in Prusyalı baş-reaksiyonerleri arasında en parlak zekâyâ sahip olan Otto von Bismarck (1815-98), burjuva toplumunda siyasetin doğasını ne denli açıklıkla anladığını ve tekniklerini kullanmakta ne denli usta olduğunu ileride kanıtlayacaktı. Ne var ki, bu konudaki en önemli siyasi yenilikler Fransa'da ortaya çıktı.

Fransa'da, çalışan sınıfın Haziran'daki ayaklanmasının bastırılmasından sonra meydan, toplumsal devrimi alt etmiş olmasına karşın kitlelerden, hatta 'düzen'i savunurken o sırada iş başında bulunan ılımlı cumhuriyetçiliğin bir kolu haline gelmek istemeyen pek çok muhafazakârdan fazla destek bulamamış güçlü bir 'düzen partisi'ne kaldı. Halk, hâlâ sınırlı seçimlere cevaz vermesi için seferber edilmekteydi: 'Aşağılık kalabalık'ın önemli bir kısmı -yani Fransa'nın yaklaşık üçte biri, radikal Paris'inse yaklaşık üçte ikisi- seçimin dışında tutuldu. Ama 1848 aralığında Fransa, Cumhuriyetin yeni başkanlığına ne bir ılımlıyı ne de bir radikali seçti (Adaylar arasında monarşi yanlısı yoktu.) Seçimi ezici bir çoğunlukla -7.4 milyon geçerli oyun 5.5 milyonunu alan- büyük imparatorun yeğeni Louis Napoleon kazandı. İleride hayli kurnaz bir politikacı olduğu anlaşılacak olmakla birlikte, eylül sonunda Fransa'ya girdiğinde, saygın bir ad ve sadık bir İngiliz metresin mali desteği dışında hiçbir varlığı yok gibi görünüyordu. Kesinlikle bir toplumsal devrimci olmadığı gibi, muhafazakâr da değildi; aslında onu destekleyenler, gençken Saint-Simonculara duyduğu ilgiyi öne çıkarılmış (71. sayfaya bakınız) ve yoksullara yakınlık duyduğunu ileri sürmüşlerdi. Ama Napoleon, seçimi temelde ona şu slogandan dolayı oy veren köylüler sayesinde kazandı: 'Artık vergi yok, kahrolsun zenginler, kahrolsun Cumhuriyet, yaşasın İmparator'; başka bir deyişle, Marx'ın da belirttiği gibi, işçiler ona zenginlerin cumhuriyetine karşı oldukları için oy vermişlerdi; çünkü onların gözünde Napoleon, "[Haziran ayaklanmasını bastıran] Cavaignac'ın azledilmesi, burjuva cumhuriyetçiliğinin reddi, Haziran zaferinin iptal edilmesi"¹¹ anlamına

geliyordu. Küçük burjuvazi ise, büyük burjuvaziye tutmuyor gibi göründüğü için onu seçmişti.

Louis Napoleon'un seçilmesi, devrimle özdeşleşmiş bir kurum olarak genel oya dayalı demokrasinin bile toplumsal düzenin idamesiyle uyduğunun işaretiydi. Ezici bir çoğunluk oluşturan hoşnutsuzlar kitlesinin dahi, kendini 'toplumu yıkmaya' adanmış kimseleri seçmesi beklenemezdi. Fakat, bu deneyimden ders çıkarmak hemen mümkün olmadı; zira iyi çekip çevrilmiş bir genel oyun sağlayacağı siyasi avantajları hiçbir zaman unutmaya da ve yeniden gündeme getirecek olsa da, Louis Napoleon çok geçmeden Cumhuriyeti feshederek kendini imparator ilan etti. Sadece silahlı güçle değil, başka herhangi bir yerden çok devletin tepesinden yönlendirilmesi daha kolay olan bir tür halkla ilişkilerle ve demogojiyle hükümet eden ilk modern devlet başkanlarından biriydi. Yaşantısı, 'toplumsal düzen'in 'sol'u destekleyenlere de çekici gelebilecek bir güç/iktidar kılığına girebileceğinin yanı sıra, yurttaşların siyasi yaşama katılmaları için seferber edildiği bir ülkede ve çağda bunu yapmak gerektiğini de gösterdi. 1848 devrimleri, orta sınıfların, liberalizmin, siyasal demokrasinin, milliyetçiliğin, hatta çalışan sınıfların, bundan böyle siyasal peyzajın kalıcı öğeleri olacağını açık bir biçimde ortaya koydu. Devrimlerin yenilgisi, onları geçici olarak gözlerden uzaklaştırmış olabilirdi; ama yeniden ortaya çıktıklarında, onlara hemen hiç yakınlık duymayan devlet adamlarının bile eylemlerini belirleyeceklerdi.